

ДИНАСТИЧНИ БРАКОВЕ ПО ВРЕМЕТО НА КИТАЙСКАТА ЕПОХА ТАН (VII–X В.) С ТИБЕТ

Искра Мангова

Средновековната епоха представя много примери за необичайни, дори неприемливи от гледна точка на модерния човек, но “стандартни” за онази епоха дипломатически практики. Още от древността династичните бракове са средство за постигане на завоевания в дипломатията, форма за решаване на сложни конфликти, възможност за взаимна изгода. Често героите в такива бракове са в действителност жертви на държавнически интереси, но погледнато от друга страна – тези съюзи решавали изключително спорни и заплетени въпроси, пред които оръжието се оказвало безсилно. В нашата история и нейното художествено осмисляне особено място заемат династичните бракове на българските царе, сред които най-известни са “сватбите на цар Йоан Асен” – израз, запечатал се трайно в съзнанието на поколения българи (Павлов: 2010, Коларов: 2011).

Изпращането на принцеси в съседните държави е прием на външната политика на Китай, познат още от епохата Хан (206 пр.Хр. – 220 сл.Хр.). Тази практика, целяща да заздрави политическите връзки, е следвана от много китайски или китаизирани династии по-късно, чак до манджурската епоха (династия Цин (1644–1912)). Китайските принцеси внасят в чуждите земи нравите, обичаите, културата и лукса на Китай. Тяхното присъствие в тези страни дава основание за размяната на пратеничества, а една от най-често срещаните практики от епохата Хан се състои в изпращането на заложници (*джъ*, *zhi*) в императорския двор: владетелите на централноазиатските царства и на племенните конфедерации изпращат като залог за своята вярност собствените си синове. Те живеят охолно за сметка на императора в столицата, където получават китайско образование, а често и постове в императорската гвардия или в дворцовата администрация. Приобщени към китайския бит и култура, след завръщането си в родната страна, те стават проводници на китайското влияние. По този начин, освен че предотвратява риска от нарушаване на дого-

ворите, системата на заложниците е удобно средство за намеса в династическите спорове в съюзническите държави (Жерне 2004: 107–108).

Хан, Тан и Цин са китайските династии, които използвали династичните бракове за постигане на външнополитическите си цели с най-добър резултат. При династия Тан (618–907), на която ще се спрем в този доклад, сключването на този тип съюз било насочено към пет царства: Туяхун, Туфан, Киданското, Уйгурското и Нанджао. За разлика от някои от предшестващите династии, императорите от династия Тан омъжвали само истински принцеси – дъщери, внучки или племенници за чужди владетели. Известни са ни общо 23 династични брака от времето на епоха Тан: 5 с Туяхун, 2 с Туфан/Тубо (Тибет), 4 с киданите, 3 с царство Си¹ (*Кумуо си*, *Кито Хи*), 7 с уйгурите, 1 с източните тюрки и 1 с царство Нанджао. Седем от деветнадесетте дъщери и племенници на император *Гаодзу* (управлявал от 618 до 626 г.) и осем от общо двадесет и една на император *Тайдзун* (управлявал от 626 до 649 г.) се омъжили за мъже от други националности (Huo Jianying: 2001).

Според китайските хроники, през 634 г. в империя Тан пристигат пратеници на туфанския цар *Сундзан Ганбу* (познат още като *Ганпо/ Гампо*) /Songzan Ganbu, 松赞干布 / (Вж. Обр. 1), които да предадат за желанието на техния владетел да се ожени за китайска принцеса – било му отказано първоначално. Туфаните /Tufan/, както били наричани в Китай по онова време съвременните жители на Тибет, обитавали Цинхай-тибетското плато от векове. В периода 635-636 г. тибетския цар Гампо напада и побеждава Туяхун, които пък населяват териториите около езерото Коконор (в Цинхай) по Пътя на коприната, и започва атаки срещу Тан. Въпреки, че войските на императора успяват да отблъснат туфаните, император *Тайдзун* (*Ли Шъмин* /Li Shimin, 李世民/) се съгласява да омъжи принцеса *Уън Чън* /Wen Cheng, 文成公主/ (Вж. Обр. 2) от танския двор за *Сундзан Гамбо*.

Уън Чън, едва на 16-годишна възраст, отпътува за Тибет през 640 г.², за да се ожени за тибетския цар и отнася със себе си голямо количество коприна, ръкоделия (Вж. Обр. 7) и земеделски сечива.

Произведенията, писани по-късно за техния брак, превърнали Гампо в герой защото се смята, че китайската му съпруга, известна сред туфаните под името Gyasa, пренася будизма в Тибет. Тибетският цар имал и друга жена – непалската принцеса Бхрикути Деви /Bhrikuti Devi/ (още Трицун) (Вж. Обр. 3 и 4), но двете му съпруги се разбирали прекрасно. Смята се, че именно Трицун пък пренася прочутата като тибетска живопис – *танка* от Непал.

Този брак изиграва много важна роля в развитието на тибетската цивилизация и се превръща в мост между китайската и тибетската култури. И до днес в тайнствения Тибет има един архитектурен комплекс, който е най-грандиозният и намиращ се на най-голяма надморска височина дворец, резиденция на Далай Лама, а именно – дворецът на тибетския будизъм – Потала. Смята се, че е построен от Сундзан Ганпо, за да посрещне китайската принцеса. Името “Потала” е транскрибирано от санскрит и обозначава митологичната планина Потала в южна Индия, където обитава Авилочитешвара (*Гуаншъин* /Guanshiyin, 观世音/ или *Гуанин*³ /Guanyin, 观音/). Самият дворец е наречен “Втората Потала”. Той е построен в планината Марпо Ри (Червената планина) в Тибет, на 3700 м. надморска височина. Дворецът се опира на самата планина, заема обща площ от 3 600 000 кв.м. и се състои от две основни групи постройки: Белият и Червеният дворец, като Червеният дворец се намира в средата, а Белият – от двете страни. В самия център на Потала, което е и сърцето на Червената планина, е стаята за медитация на *Ганпо*. Тя представлява изкопана в скалата будистка пещера, в която сега са поставени изображенията на *Сундзан Ганпо*, на принцеса *Уънчън*, на непалската принцеса Трицун и на неговите първи министри. Тези статуи са безценни произведения на ранното тибетско изкуство от VII в.

Два дни от празничния календар на Тибет са посветени на принцеса *Уън Чън* – петнадесетия ден от четвъртия месец по тибетския календар (денят, в който пристига принцесата) и петнадесетият ден от десетия месец (рожденият ѝ ден) (Wai Yu: 1994). До днес Храмът на Уън Чън (Вж. Обр. 5) е една от забележителностите в Тибет, наред с двореца Потала, за който вече стана дума и храма Джокханг (Вж. Обр. 6), който бил построен, за да съхрани фигурката на Буда, която китайската принцеса донесла, а сега е най-святото място за тибетските будисти.

От общо 23-те така наречени бракове – *хъцин* (сродяване, /heqin, 和亲/) – този от 710 година повлиява благоприятно върху временното затихване на враждата между тански Китай и Тибет (Глинцер 2002: 80-81).

По времето на император *Джун Дзун* /Zhong Zong, 中宗/ (684 г. и 705-710 г.), тибетският цар *Чъдай Джудан* /Chide Zugdan, Chidai Zhudan, 尺带珠丹/ също се оженил за принцеса от императорския двор – *Дзин Чън* /Jin Cheng, 金城公主/, която освен коприна, отнесла със себе си и конфуцианска класика като *Книга на песните*⁴ /Shi Jing, 诗经/ и *Книга на ритуалите*⁵ /Liji, 礼记/ (Bai Shouyi 2002: 194). Когато принцеса *Дзин* отпътувала за Тибет, за да се омъжи за принца, самият император я изпратил до гр. *Шъпин* /Shiping/ (сега *Синпин* /Xingping/, пров. Шаанси) с най-различни дарове, а на генерал *Ян Дзю* /Yang Ju/ от императорската армия било наредено да я съпроводи до Тибет, заедно с пратениците на туфанския цар. По пътя обаче ѝ съобщили, че бъдещият ѝ мъж – принцът е бил убит докато язддел коня си, а на принцесата било предложено или да се върне в Китай, или да се омъжи за баща му. Според записките от Дунхуан, *Дзин Чън* пристига в Тибет през 710 г.

През 725 г. по време на гоненията срещу будизма в Китай, императрица *Дзин Чън* дава подслон на будистките монаси от Хотан и Танската империя в Тибет, като за тях са построени седем манастира, един от които в столицата Лхаса (Berzin: 1996).

По време на 30-годишния си престой в Тибет, принцеса *Дзин Чън* била символ на китайско-тибетската дружба като спомагала да се осъществява чест дипломатически и търговски обмен. Благодарение на нея през 733 г. (21-та година от периода *Кайюен*, дин. Тан) е подписан мирен договор между Тан и Тубо.

Когато през 739 г. от едра шарка умира императрица *Дзин Чън*, тибетски пратеници заминават да съобщят тъжната вест в танския двор. Китайският император обявил тридневен траур, по време на който отказал да се занимава с каквито и да е държавни дела.

В нейна чест през 823 г. в храма Джокханг е издигната възпоменателна плоча, с височина 4,78 м, дебелина – 0,5 м и широчина – 0,95 м, по четирите страни на която са инкрустирани откъси от мирните договори между двете страни (Вж. Обр. 8).

Тези два така важни династични брака осъществили проникването на китайската технология и култура в Тибет (Bai Shouyi 2002: 194). Както стана ясно, те не само обогатили културното наследство на Тибет, но и спомогнали за осъществяването на мирното съжителство между двете държави.

Обр. 1. Сундзан Ганпо

Обр. 2. Принцеса Уън Чън

Обр. 3. Сундзан Ганпо и двете му съпруги

Обр. 4. Статуи на Сундзан Ганпо и двете му съпруги

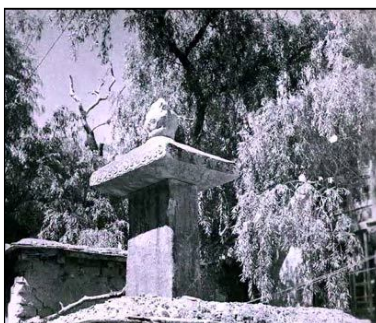
Обр. 5. Храмът на принцеса Уън Чън

Обр. 6. Храмът Джокханг, Лхаса

Обр. 7. Танска бродерия, пренесена в Тибет от Уън Чън

Обр. 8 Възпоменателната плоча пред храма Джокханг, увековечаваща мирния договор между Тибет и Китай

Обр. 9 и 10 Стенопис от дин. Цин, изобразяващ императрица Дзин Чън, която се оглежда в огледало

БЕЛЕЖКИ

¹ Царство Си – степен народ, обитаващ територията на днешна Манджурия (североизточен Китай), превзет и присъединен към Китай по-късно от киданската династия Ляо.

² Според сведенията, принцеса *Уън Чън* пристига на следваща година, защото Туфанското царство се намирало на 3000 км на запад.

³ Авалокитешвара (*Гуанин /Guanyin, 观音/*) – бодхисатва на милосърдието, с женски образ.

⁴ *Книга на песните* – Това е един от най-ранните в света песенно-поетични сборници с народна поезия. Състои се от четири раздела: 国风 / Гуофън; Нрави на царствата/, 小雅 /Сяоя; Малки оди/, 大雅 /Дая; Големи оди/ и, 颂 /Сун; Химни/ с общо 305 произведения. Народната песен е представена в почти всички свои разновидности, в по-късните образци се набелязват наченки на индивидуално-авторско творчество. В подбора и коментариането на сборника се проявява отчетливо тенденциозността на съставителите – изразители на официалната конфуцианска идеология. Тази тенденциозност цели да преосмисли народната песен съобразно своите изисквания. Но народното творчество явно трудно се поддава на подобни въздействия: богатството на езика, на образите и художествените похвати говори за продължително и плодотворно развитие на древната китайска народна песен по естествения за фолклора път (Беливанова 2005: 65).

⁵ *Книга на ритуалите* – книга, учеща на конфуцианските норми и канони. Смята се, че в първоначалния ѝ вариант е била компилирана от самия Конфуций, а по-късните копия се приписват на философи от дин. Хан (202 пр.н.е – 220 от н.е).

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. **Bai Shouyi.** An Outline History of China, Revised Edition, Foreign Languages Press, Beijing, 2002.

2. **Bai Yu.** The Ancient Tangbo Road, Princess Wen Cheng's Route to Tibet, Hong Kong China Tourism Press, 1994.

3. **Berzin, Alexander.** The History of the Early Period of Buddhism and Bon in Tibet, 1996. http://www.berzinarchives.com/web/en/archives/study/history_buddhism/buddhism_tibet/details_tibetan_history/history_early_period_buddhism_tibet/Part_1.html

4. **Huo, Jianying.** A Recollection of the Splendor of the Tang Dynasty, B: China Today, Nov. 2001.

5. **Нуро, Јіануіng.** Culture & Art: Women of the Tang Dynasty. – В: China Today, Nov. 2001.

6. **Беліванова, Бора.** “Древнокитайска литература – Христоматия”. Велико Търново, Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 2005.

7. **Глинцер, Хелвиг Шмид.** “Древният Китай от началото до XIX в.”, прев. Евелина Вацева. София, ИК “ЛИК”, 2002. 138 с.

8. **Жерне, Жак.** “Китайската цивилизация”, прев. от фр. Констанца Кананъу, Иван Баталов, ред. Андрей Пантев, Капка Герганова. София, Изд. “Кама”, 2004. 510 с.

9. **Коларов, Тодор.** “Българката Велислава – полска княгиня”. – В: в. Марица, <http://maritsa.com/show.php?id=45436#>

10. **Павлов, Пламен.** “Забравени и неразбрани”. София, Изд. “Сиела”, 2010.